

Kuvassa Digiarkistojen tulevaisuuskuvat -tapahtuman kansainvälisen päivän osallistujajoukko Mikkelin edessä. Kuvaaja: Saara Vauhkonen, Xamk.

Digiarkistojen tulevaisuus on tekoälyä, jaettua tietoa ja jatkuvaa oppimista

Syyskuun alussa Mikkelissä järjestetty Digiarkistoinnin tulevaisuuskuvat -tapahtuma keräsi Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu Xamkin kampukselle ja verkkoyhteyksien päähän peräti 400 osallistujaa yli 40 eri maasta lähes kaikilta maailman mantereilta.

TEKSTI: MIIA KOSONEN JA KATI SALTIOLA

Digiarkistoinnin tulevaisuuskuvat oli suurin Mikkelissä koskaan järjestetty alan tapahtuma. Sen pääteemoina olivat jaettu tieto, tekoäly ja klusteriyhteistyö.

Järjestäjinä olivat tiedonhallinnan klusteri Memory Campus ja tutkimuskeskus Digitalia. Tapahtuma jatkoi jo seitsemän kertaa toteutetun Digitaalisen tiedon kesäkoulun perinteitä, mutta laajentaen sen teemoja ja kohderyhmiä.

Varsinaisten seminaaripäivien annista vastasi 21 eriantuntijaa. Kaikkiaan kuultiin 15 puheenvuoroa. Tässä artikkelissa teemme esityksistä muutaman valikoidun noston, jaettuna kolmeen digiarkistoinnin tulevaisuutta kuvaavaan näkökulmaan:

1. Yhteistyö ja verkostoituminen
2. Uudet teknologiat
3. Koulutus ja osaamisen kehittäminen.

Yhteistyö ja verkostoituminen

Yhteistyö ja verkostoituminen niin kansallisesti kuin kansainvälisesti ovat yhä tärkeämmässä roolissa arkisto-, kirjasto- ja museoalalla. Kansainvälisiä yhteistyöverkostoja esittelivät johtaja **Janet Anderson** Highbury Research & Development Ltd:sta ja johtaja **Juha Henriksson** Musiikkiarkistosta.

Anderson kertoi Euroopan laajuisesta eArchiving-kokonaisuudesta. Sitä koordinoi E-ARK-konsortio Euroopan komission toimeksiantonnasta. Työ liittyy läheisesti eurooppalaisiin data-avaruuksiin.

Konsortio on jo 10 vuoden ajan edistänyt arkistoprojektien harmonisointia Euroopan tasolla. Projekteissa on tuotettu spesifikaatioita, yhteensopivia työkaluja, ohjeistuksia ja käytäntöjä, jotka edistävät eArchivingin missiota aineistojen hankkimisesta, säilyttämisestä ja uudelleenkäytön mahdollistamisesta. *”Interoperability is real, not just a buzzword”*, tiivistä Anderson.

Henriksson esitteli Europeanaa, jonka tavoitteena on turvata eurooppalaista kulttuuriperintöä ja parantaa digitaalisen kulttuuriperinnön saatavuutta. Europeana on suunnattu kulttuuriperintöalan ammattilaisille, opettajille, tutkijoille ja harrastajille. Analogiat ja metaforat ovat tutkitusti tehokkaita ajattelun apuvälineitä, ja Henrikssonin esityksessä nousikin esiin hyvä rinnastus: menneisyyden big data on kuin valtavan laaja sienirihmasto, josta dataa prosessoimalla ja jalostamalla kasvaa maan päälle eli nykyhetken informaation sieniä.

Mikkelillä on pitkät perinteet tiedonhallinnan ja arkistoalan kaupunkina jo 2000-luvun alkupuolelta saakka, varsinkin sähköisen arkistoinnin edelläkävijänä. Memory Campus -klusteria onkin alettu alun perin kehittää Suomen merkittävimpien arkisto-, kirjasto- ja museoalan toimijoiden kuten Kansallisarkiston, Kansalliskirjaston ja Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkiston (Elka) toimintojen ympärille. Kuten vanha sanonta ”yhteistyössä on voimaa” kertoo, myös meidän kaikkien tiedonhallinnan alan toimijoiden on koottava yhteiset voimamme alan kehityksen turvaamiseksi ja kasvun vahvistamiseksi niin alueellisesti, kansallisesti kuin kansainvälisesti.

Uudet teknologiat

Mindhive Oy:n toimitusjohtaja **Ville Venäläinen** käsitteli esityksensä menneisyyden tulevaisuutta ja nosti esiin viisi tärkeää teesiä tekoälystä:

- Käytä teknologiaa itse.
- Pysy ajan hermolla.
- Investoi koulutukseen.
- Tee tulevaisuustyötä.
- Edistä eettistä keskustelua.

Arkistoalan tekoälykonkretiaa toivat esiin Kansallisarkiston ylitarkastaja **Maiju Pohjola** sekä Xamkin tutkimuspäällikkö **Anssi Jääskeläinen** omissa puheenvuoroissaan. Yhteisissä TKI-hankkeissa on tuotettu ratkaisuja digitoidun aineiston laadunvalvontaan, automaattiseen kuvailuun, kuvien sisällön tunnistamiseen ja tiedon tiivistämiseen valtavista aineistomassoista. Ratkaisuihin voi tutustua arkkivi.fi-palvelussa.

Jääskeläinen toi esiin myös Xamkissa rakennettua Memory Lab -infraa ja supertietokone Hippua, jonka kapasiteetti soveltuu vaatimampaankin suurteholaskentaan. Yrityskumppaneille Memory Lab tarjoaa luotettavan infran kokeiluihin ja pilotteihin. (Tekoälyn vanha nyrkkisääntöhän kuuluu, ettei ulkopuolisille sovelluksille kannata antaa käsiteltäväksi mitään sellaista tietoa, mitä et voisi unohtaa printtinä lounasruokalan pöydälle.) Digitalian tekoälykehitystä jatkaa juuri käynnistynyt ETKOT-hanke, jossa testataan muun muassa esiopetettujen kielimallien jatkokouluttamista laajoilla arkisto- ja kirjastoaineistoilla.

Koulutus ja osaamisen kehittäminen

Myös tiedonhallinnan alalla ammattilaisten jatkuva kouluttautuminen ja osaamisen kehittäminen ovat välttämättömyyksiä, kun toimintaympäristö muuttuu nopeasti. Samalla jatkuva oppiminen on yksi yhteistyön ja verkostoitumisen konkreettinen sovellusalue.

Ajankohtainen esimerkki on Joustavat koulutus- ja työelämäpolut tulevaisuuden digitointiosaajille -hanke (JoDi), jota esiteltiin tapahtumassa Xamkin TKI-asiantuntija **Kirsi Hännisen** johdolla. Hankkeessa Xamk, Samiedu ja Kansallisarkisto ovat rakentaneet kahden eri koulutusasteen yhteistyönä käytännönläheiset koulutukset digitointiin: Samiedu toteuttajille ja Xamk kehittäjille. Kaikkiaan koulutetaan 60 henkilöä. Esimerkiksi Xamkin koulutusten ryhmät täytyivät molemmilla kerroilla parissa minuutissa. Työvoiman tarve alalla on kouriintuntuva. Xamkissa taustalla on pidempi ketju koulutushankkeita alkaen massadigitointikoulutusten suunnittelusta ja päättyen JoDi-hankkeeseen. Digitoinnin kehittäjä -kurssi on avoimen amk:n tarjonnassa syksystä 2025 alkaen.

Tuoreimmat koulutukset ja työssäoppimisjaksot Kansallisarkistolla, Kansalliskirjastossa ja Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkistossa (Elka) ovat saaneet erinomaista palautetta osallistujilta, samoin kuin jatkuvaa oppimista palveleva Digitoinnin osaamisverkosto. Verkosto lanseerattiin Digiarkistoinnin tulevaisuuskuvat -tapahtumassa 6.9. Siihen on jo ensimmäisen kuukauden aikana liittynyt yli 150 asiantuntijaa ja aiheesta kiinnostunutta uuden oppijaa.

LUE LISÄÄ

Arkkivi: <https://arkkiivi.fi>

Europeana: <http://europeana.eu>

ETKOT – Etelä-Savon koulutettu tekoäly Memory Labissa -hanke: <https://www.xamk.fi/hanke/etkot/>

Digitoinnin osaamisverkosto: <http://memorycampus.fi/digitoinnin-osaamisverkosto>

Digiarkistojen tulevaisuuskuvat -tapahtuman tallenteet ja kuvat: <https://memorycampus.fi/digital-archiving-futures-2024-esitykset/>

Mitä seuraavaksi

Näin tekoälyaikakaudella tiedon autenttisuuden ja luotettavuuden varmistaminen on kasvava teollisuudenala, mikä on hyvä signaali kirjasto-, arkisto- ja museosektoreille. Kuten TIEKEN **Mikko Elo-holma** muistutti Tietoasiantuntijan 4/2024 artikkelissaan, data-vastuullisuus ei tarkoita pelkästään uhkiin varautumista ja riskien ennakointia, vaan yhtä lailla tulee huomioida positiiviset vaikutukset. Mitä hyvää organisaatio voi tehdä sillä datalla, mitä sillä on?

Kirjasto-, arkisto- ja museosektoreiden näkökulmasta uusien teknologioiden mahdollistamaa hyvää on paljon. Digitaalisten kokoelmien luominen ja hallinta parantavat tiedon saatavuutta yli aika- ja paikka-rajoiden. Automaatio ja tekoäly tehostavat laajojen aineistomassojen käsittelyä, hakemista ja analysointia: koneoppimisalgoritmit auttavat tunnistamaan ja luokittelemaan vaikkapa satoja tuhansia kuvia tai tekstisivuja sisältävät aineistot. Kolmanneksi, tiedon uudet esitysmuodot – esimerkiksi virtuaalitodellisuutta ja lisättyä todellisuutta (VR/AR) hyödyntävät näyttelykohteet museoissa – elävöittävät aineistoja ja houkuttelevat digitaalisen kulttuuriperinnön myös uutta yleisöä.

Vastuullisesti toimittaessa tekoälyn käyttötavat ja -tarkoitukset ovat tarkoin harkittuja, koska päästö- ja muut ympäristövaikutukset ovat vaarassa kasvaa moninkertaisiksi aiempiin digisukupolviin nähden. Tässä tiedonhallinnan ammattilaiset voivat toimia opastajina ja suunnannäyttäjinä. Osallistujien toiveiden mukaisesti pidämme jatkossa vielä vahvemmin esillä dataetiikan ja vastuullisuuden teemoja.

Digiarkistoinnin tulevaisuuskuvat -tapahtuma sai osallistujilta erinomaista palautetta ja jatkoa toivottiin. Ensi vuonna digitaalisen tiedonhallinnan tutkimuskeskus Digitalian perustamisesta tulee kuluneeksi jo 10 vuotta – on siis pienen juhlaseminaarin aika. Kuulumisiin tulevaisuudessa tapahtumissamme! ■

KTT Miia Kosonen työskentelee tietojohdamisen tutkimuspäällikkönä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa tutkimuskeskus Digitaliassa. Aiemmin Miia on ollut mukana Tietoasiantuntijan toimituskunnassa ja on aktiivinen tietojohdamisen kansantajuustaja. Vapaa-ajalla hän toimii Tohtoriverkosto ry:n jäsenvastavavana ja opettelee vähentämään kaupallisten somekanavien käyttöä. @miiakosonen@mastodontti.fi

FM Kati Saltiola työskentelee Memory Campus -klusterin koordinaattorina Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulussa tutkimuskeskus Digitaliassa. Hänellä on yli 10 vuoden kokemus erilaisten kehittämislustojen ja klustereiden kehittämistyöstä sekä hanketyöstä ja hän suorittaa parhaillaan tohtoriopintoja. Aiemmin hän on toiminut sairaanhoitajana.